

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

J. J. Verleur — Amersfoort

Opstand of Opstanding?

Johannes 11 : 23 t/m 26

Openbaring aan Johannes 1 : 18

In het horizontale denken van onze tijd valt het accent meer op de opstand nú dan op de opstanding als belofte voor later.

En dat heeft natuurlijk geweldige consequenties voor het Paasfeest.

Als het waar is, dat het heil van de nieuwe wereld niet pas komt door een ingrijpen van God van boven af, uit de hemel, maar dat het heil nu al verwezenlijkt wordt, omdat God door de menselijke historie heen de messiaanse bevrijding verwerkelijkt en in de menselijke historie naar ons toekomt, dan kan ik beter met de marxist werken aan een wereld, waar gerechtigheid woont dan met de kerk blijven kijken naar en bidden om de komst van Christus in de verre toekomst, waar ik nog niets van zie. Ja, want als heil betekent de bevrijding van onrecht en maatschappelijk geweld; als het waar is, dat het heil bestemd is voor de kleinen en de underdogs en de verdrukten, dan kan ik beter in opstand komen tegen het kapitalisme en de wereld van nú veranderen dan uitzien naar de opstanding van levenden en doden aan het eind van de wereld, als de Heer aan de verdrukten recht zal doen.

Daarom zijn er zoveel christenen, die aan dat horizontale denken hun hart verpenden, omdat ze er van uitgaan, dat het heil niet iets is, dat nog komen gaat, maar dat het heil er al is en alleen nog een zetje nodig heeft, om een politiek messianisme te helpen verwezenlijken, dat de échte bevrijding zal brengen.

Zouden de kerkmensen ook niet zélf een beetje schuld hebben aan het ontstaan van dit politieke messianisme? Hebben we niet dikwijls de vervulling van het heil naar de toekomst verschoven als een wissel op de eeuwigheid, omdat we er hier in de wereld geen raad mee wisten en daarom maar naar de hemel gevlucht zijn?

Is het ook niet een beetje te begrijpen? De werkelijkheid van de dood kan je zó kraken, dat je er geen gat meer in ziet en dan maar alles wégschuift naar de toekomst.

Als Jezus met Martha praat over de dood van zijn vriend Lazarus, dan is er voor haar op dat moment maar één werkelijkheid. En die werkelijkheid is dan en op dat moment zó allesoverweldigend, dat zij géén oog heeft, kan hebben, voor de waarheid, die Jezus haar onder ogen brengt, nl. de waarheid: uw broer zal opstaan.

Ja natuurlijk, dat weet Martha ook wel, maar wat doe je daar nú mee, als je broer in het graf ligt? En ze schuift dan ook die waarheid meteen naar de toekomst: „Ja natuurlijk, bij de opstanding op de jongste dag”. Maar wat begin je daar nu mee?

Kent u dat ook? Die verbijstering over de werkelijkheid van de dood van uw man, uw vrouw, uw kind, je vader of moeder, dat stille of moordende verdriet, dat je bijna gek maakt, als de kluiten aarde op de kist ploffen, en dat er dan helemaal niets meer aan te veranderen is, omdat er niets meer is dan die verre, onwezenlijke belofte van de opstanding?

Wat doe ik daar nú mee? Wat verandert daar nú door? En wat dan persoonlijk doorleefd wordt, dat geldt ook heel sterk van de belofte van de opstanding aan het eind van de dagen, als Christus wederkomt.

Wat moet ik daar nú mee, in de ellende van dood en graf, in de werkelijkheid van mijn werkeloosheid, in de strijd van de mensen om het grootste brok, in de onderdrukking van de kleintjes, in het onrecht van het racisme, in de uitbuiting van de landen in de derde wereld, in het politieke en maatschappelijke geweld, waar terreur en schrik heersen; in de gijzeling in Iran en de moorden in El Salvador; in het feit, dat een groot deel van de wereldbevolking honger lijdt. Ja, wat moet ik dáár nú mee? ...

Is opstand nú dan niet beter dan opstanding later in de eeuwigheid?

Laten we eerst eens lezen, wat Jezus tegen Martha zegt, als ze in haar verbijstering, alles naar de toekomst wégschuift.

Hij zegt (vers 25): Ik ben de opstanding en het leven. En Hij zegt dat zó,

dat we het best zouden kunnen lezen: Ik ben het opstandingsleven (en dus: het is er nú en hier en zó). Het staat in levende lijve voor je, en je kunt er nú dus meteen mee beginnen.

Dat zegt de Heer ook: „Wie in mij gelooft, zal leven, ook als hij al gestorven is. Want „geloven” is hier identiek met: het opstandingsleven beginnen. „Door de verbinding met Christus is er de verbinding met het leven”. Dat blijft voor goed.

En diezelfde Johannes hoort Jezus op Patmos zeggen: „Ik ben de Levende, en Ik heb de sleutels van dood en dodenrijk. „Soms vertaalt men ook „hel”. De mensen van het horizontale denken beweren: „Hel” is niet iets, dat ergens anders in de schepping is; de hel is niet iets, dat komt maar dat er al is. Overal, waar die dood doorwerkt en het mensenleven verscheurt, die hel is er in het sterven van kinderen van honger; in de moord op Romero in El Salvador; in de uitbuiting van mensen door een mensonwaardig bestaan; en nu bij u in de flat in de burenrúzie en ergens anders in de jaloezie en de naijver onder de mensen; maar die hel, dat dodenrijk heeft een slot en van dat slot heeft de levende Heer de sleutel, die dat slot kan open maken en opstandingsleven is dus de opstand tegen alles en tegen allen, die aan de onderdrukking meehelpen.

Zo komt het rijk van Christus. En de kerk zou daaraan mee moeten doen. Getuigen zijn van een nieuwe wereld. Zoals Romero in zijn preken optornde tegen diktatuur en verdrukking en van dat getuigen zélf het slachtoffer werd. De kerk moet (soms) meer kiezen voor opstand dan voor opstanding.

Als Jezus Christus zegt: Ik heb de sleutel van dood en dodenrijk (hel), dan bepaalt dát wel voor ons, wat Pasen betekent.

Als Hij het opstandingsleven is, zoals Hij tegen Martha zei, dan betekent dat allereerst, dat Hij, die de zonde voor ons droeg, die zonde ook in ons wil doden.

Pasen is opstand tegen álles, wat zonde en onrecht is.

Pasen maakt de kerk tot een proeftuin van Gods koninkrijk.

Pasen maakt Gods kinderen in opstand tegen de zonde in hen en in hun leven.

Maar die zonde is niet te doden door de krachten van geweld en oproer, bloedvergieten en doodslag, wel door de krachten van de Geest.

Zonde, onrecht is alleen te veranderen door de opstand van de opstanding.

Structuren veranderen de wereld niet. Evenmin de mensen.

Opstanding betekent: nieuwe mensen worden.

Martha moest in en met Christus beginnen aan een nieuw leven.

En dan zou ook het graf en het dodenrijk ontsloten worden en door Christus worden dienstbaar gemaakt aan het rijk van God.

Toen de staten van Holland om de gehoorzaamheid aan Gods gebod, de spaanse koning afzwoeren en als gevolg daarvan de vrijheid van land en volk moesten verdedigen in een opstand van tachtig jaren, zat daar het element van de opstanding van Christus in, al zullen lang niet alle belligerenten dat beseft hebben of erkend.

Het grote verschil tussen verzetsstrijders in de oorlog tegen nazi-duitsland, kwam vooral hierin uit, dat zij, die werkelijk als christen aan die strijd deelnamen, opstand pleegden krachtens de opstanding van Christus, die ook het nazimonster aan zijn kruis had gedood. Dat bladen als „Vrij Nederland” en „Trouw” destijds uiteengingen in die strijd, hield met hetzelfde verband.

Opstanding als kracht van het evangelie is wat anders dan opstand als kracht van haat, vrijheidszin of verzet tegen tyrannie.

Opstanding van Pasen is allereerst haat tegen eigen zonde en opstanding met Christus in een leven van gerechtigheid.

Hebben we dat soms teveel in de mist gelaten in de loop der eeuwen? En zijn we als kerken en als christenen daarom zelf mee oorzaak van de leugen van het horizontale denken van onze tijd?

Omdat we met de wereld geen raad wisten, zijn we naar de hemel gevlucht. Daarom zijn we aan het echte opstandingsleven niet toegekomen.

Dat betekent ook, dat Pasen 1980 ons tot bekering roept.

Want als je niet met Christus begint, kom je aan de wereld niet toe.

Opstand door opstanding kan dus wel evangelisch geïnterpreteerd worden.

Als je maar weet, dat je daar zelf dan helemaal dood aan gaat.

Want eerst dan kan het opstandingsleven van Christus in jezelf en in de wereld doorwerken. Als een stukje rijk van God in de wereld van nú.

Het kernwapenvraagstuk (6)

DISCUSSIE

GOUDZWAARD—DE JONG

(vervolg antwoord-De Jong)

En toch wil ik niet in die algehele neergang berusten. Al verdwijnen de rechtvaardigen, ik weet dat zij zelfs als enkelingen geweldige invloed kunnen hebben. Ook in politieke zin. Bijbelse voorbeelden daarvan zijn Jozef in Egypte en Daniël aan het perzische hof. Ik geloóf aan persoonlijke invloed die zeer verstrekkend kan zijn. Alle bemoeienis en zorg die tegenwoordig rondom structuren en systemen zichtbaar worden, brengen mij van dit geloof niet af. Al zou de hele samenleving dicht gecomputeriseerd worden, dan nog houd ik vol dat de mens zijn persoonlijke verantwoordelijkheid en armslag daarvoor niet verliest en dat God geweldige dingen door enkelingen kan laten geschieden. Dat is een geloof, ik meen: een bijbels geloof. Als de mens de opdracht krijgt zelfs aan de duivel weerstand te bieden (1 Petr. 5:9), dan leid ik daaruit af dat de menselijke, persoonlijke mogelijkheden bij God zeer hoog aangeschreven staan en dat 's mensen verantwoordelijkheid enorm zwaar belast kan worden.

Hier zit ik bij het onderwerp waar jouw tweede vraag over gaat: de verantwoordelijkheid. Hoewel je ook hier begint met je instemming te betuigen ten aanzien van wat ik daarover beweerd heb, ben ik toch van mening dat jij met die verantwoordelijkheid een heel andere kant op gaat dan ik.

Uitgangspunt van mijn overwegingen is, dat het atoomwapen, tot en met de laatste schrikwekkende ontwikkeling toe, ER IS en uit onze wereld niet meer is weg te denken, als werkelijkheid niet en als mogelijkheid helemaal niet. Dus kan het er alleen nog maar om gaan, dit verschrikkelijke wapen te *beheersen*. De leus: de atoomwapens de wereld uit! is daarom onwerkelijk idealisme. Men zou daarvoor de menselijke natuur moeten veranderen. Zolang echter de mens tot *alle* kwaad geneigd is, zal hij zich van dit verschrikkelijke middel om zijn doel te bereiken altijd trachten te voorzien; altijd, laat staan in crisistijden. Hier blijkt, hoe beslissend de kijk op de mens is voor heel de problematiek die ons bezig houdt. Achter veel verzet tegen het atoomwapen zie ik een humanistische

mensbeschouwing staan. Volgens deze leer is de goede wil van de mens zo sterk dat men per gezamenlijke afspraak tot afschaffing van de atoom-verschrikking zou kunnen komen. Men gelooft daar heilig in. Speciaal in dit land is het humanisme een onbegrensd geloof geworden waarmee men bergen denkt te kunnen verzetten. Intussen berokkent het ons onberekenbare schade. Het zorgt er voor dat men onwillig is de zo brood-nodige verantwoordelijkheid voor de wapenbeheersing te stimuleren en op te voeren. Zo vol is men van de afschaffingsgedachte. Men breekt zelfs moedwillig en defaitistisch die verantwoordelijkheid af. Speciaal in Nederland kun je t.v.-programma's te zien krijgen die zogenaamd over het probleem willen informeren, maar zich in werkelijkheid op de grens van de spionage bevinden (zoals het NOS-programma in december van het vorige jaar). En dat juist vanuit ons land atoomgeheimen naar Pakistan zijn uitgelekt, is niet toevallig. Het humanistische idealisme zorgt hier te lande voor een verregaande slordigheid en is fel gekant tegen de gedachte dat het verantwoordelijkheidsgevoel versterkt moet worden om het atoomwapen te beheersen. Onlangs door Amersfoort lopend zag ik een bordje: in Soesterberg, daar liggen ze, de atoom-koppen! Men gist maar wat, maar de mentaliteit is duidelijk. Ik vind dit alles hoogst onverantwoordelijk en ik zoek naar een standpunt dat hieraan niet de minste voet geeft.

Wat is nu het alternatief voor dit humanisme? Verantwoordelijkheidsbesef dat zich religieus fundeert en zich sterk maakt in God. Laat het spul in handen blijven of komen van mensen die God vrezen en daarom mensen ontzien! Wat jij zegt over het vermogen om onze wereld meervoudig te vernietigen bindt deze noodzaak tot beheersing alleen maar strakker aan. Ook het feit dat door de jongste ontwikkelingen wij naast strategische ook tactische kernwapens hebben, waardoor de atoom-drempel verlaagd is, moet hier genoemd worden. Hoe gemakkelijk kunnen wij nu niet via een geleidelijk gebruik in de escalatie-spiraal terecht komen, waarbij zonder dat iemand dat bedoelt opeens met de zwaarste bommen gesmeten wordt! Voor een humanist zijn dat redenen om voor afschaffing te ijveren. Voor een christen, die weet dat afschaffing onmogelijk is (althans in mijn visie), zijn het argumenten om de noodzaak tot beheersing zo krach-

tig mogelijk te stellen. En onder beheersing versta ik: het effectief dreigen met deze wapens en — zo nodig — het doelmatig gebruiken ervan, in beide gevallen zonder paniek.

Wie nu tegenwerpt dat de liberalen in ons land toch humanisten zijn en niettemin het atoomwapen willen behouden, zij erop gewezen dat het oude liberalisme een humanisme aanhangt dat in z'n mensbeschouwing nogal nuchter en realistisch is. Onder van het christelijk geloof vervreemden evenwel tref je een zeer idealistisch humanisme aan, inderdaad een geloof in de mens dat meent bergen en nog meer te kunnen verzetten. Wij als christenen moeten oppassen dat we daar niet ongemerkt door meegezogen worden.

Maar over die verantwoordelijkheid gesproken, kan die dan tot in het oneindige toe belast worden? Niet tot in het oneindige, is mijn mening, maar wel zeer verregaand. Wij moeten hier niet te gauw wanhopen. Het defaitisme bedreigt ons, maar wij moeten als christenen daar weerstand aan bieden. Ik heb in mijn preek gewezen op wat we lezen in Openbaring 11, waar van de twee getuigen geschreven staat dat zij de macht, de bevoegdheid, hebben om de aarde te slaan met allerlei plagen, zo dikwijls zij willen. Een geweldige verantwoordelijkheid maak ik hieruit op.

Nu heb ik er begrip voor wanneer iemand zegt dat hem dit Schriftgegeven als argument in het debat wat bizar voorkomt. Hoe moet 't gehanteerd worden? Iets uit de Schrift bewijzen aan de hand van teksten uit het laatste bijbelboek is toch altijd al een wat hachelijk ondernemen geweest. Wel, begrip dus mijnerzijds daarvoor, maar men moet wel het punt van vergelijking goed in het oog houden. Dat is inderdaad alleen maar die verstrekkende bevoegdheid die hier in mensenhanden gelegd wordt. Niet het doel waarvoor die bevoegdheid gebruikt zou moeten worden of het tijdstip waarop of de persoon door wie. Ik heb dus niet willen suggereren dat aan de kerk zoiets als 't atoomzwaard zou zijn gegeven — om maar iets absurds te noemen.

Maar om nu tegemoet te komen aan degenen die toch niet met dit bijbelgegeven uit de voeten kunnen, zal ik iets anders noemen dat dichterbij staat en ook nog meer zegt. Ik ben zelf dienaar des Woords. Aan mij zijn, overigens in samenwerking met de gemeente, de sleutelen des hemelrijks toevertrouwd (Matth. 16:19 en H. Cat.

vr. 82 v.v.). Dit is, als je erover nadenkt, een ijselijke verantwoordelijkheid, dat mensenkinderen een instrument hanteren, het evangelie, dat beslist over iemands eeuwig wel of wee. Welnu, als nu aan mensen de sleutelen des hemelrijks in handen worden gelegd, zouden dan wat wel sleutelen des aardrijks lijken te zijn, te zwaar voor hen wezen? Sleutelen des aardrijks? Ja, midde-len die lijken te beslissen over de toekomst en het al of niet zijn van deze wereld, (waarover trouwens uiteindelijk God beslist, net als over het eeuwig wel en wee). De menselijke draagkracht is *verbazend* groot, zij het niet onbeperkt. Mits de mens zich daarvoor sterk maakt in God. Maar hier ligt tegelijk het zwakke punt van mijn beschouwing: „de rechtvaardige verdwijnt”. En toch ga ik hiervoor niet opzij. Wat kunnen wij anders dan met alle macht werken aan die verantwoordelijkheid en draagkracht? De nood is ons opgelegd, gezien de politieke situatie.

Maar natuurlijk, uiteindelijk wordt alles bepaald door de vraag, hoe groot wij het gevaar zien waartegen wij beveiligd moeten worden. Sommigen denken daarbij uitsluitend aan de communistische ideologie en stellen de vraag of het *doel* (beveiliging daartegen) wel opweegt tegen de inzet van het verschrikkelijke *middel* van het atoomzwaard.

Toch is dat een onjuiste vraagstelling. Hadden wij enkel te doen met een foute ideologie dan zou het enige afdoende en ook geoorloofde middel ertegen een geestelijke weerbaarheid wezen. Maar wij staan tegenover een tot de tanden toe gewápende ideologie. En dat maakt behalve een geestelijke ook een materiële weerbaarheid nodig. Een vergelijking. In onze cultuur worden vermogensdelicten gelukkig en terecht niet met de dood bestraft, ook niet in landen waar men de doodstraf kent. Toch rukt de politie bij alarm van een bankoverval uit met wapens die kunnen doden. Dat is niet vanwege het vermogensdelict, maar vanwege de geweldmiddelen waarmee dat vermogensdelict wordt gepleegd. Afweging van het politionele wapengeweld tegen het vermogensdelict is dan niet ter zake. De wapens waarmee de overvallers zijn toegerust bepalen de uitrusting van de uitrukkende politie. En het is zelfs terecht dat men daarbij van de kant van de politie naar een gewapend overwicht streeft om geen risico's te nemen.

Evenmin nu is het ter zake wanneer men bij ons probleem de vraag stelt of er nog wel een doel te verzinnen is dat het gebruik van het kerngeweld rechtvaardigen zou. (Ook jouw vraag naar de *zin* zie ik in dit licht.) Wij voeden daarvoor gemakkelijk een te *idealistische* kijk op het oorlogsbedrijf alsof het een internationale rechtspleging zou zijn. Dat is het niet. Oor-

pastorale notiities

NOODLOT

De Here Jezus vroeg aan de man, die al acht en dertig jaar ziek was geweest en sinds lange tijd in Bethesda lag, of hij gezond wilde worden. Een vreemde vraag, zou je zeggen. Wie wil er nu niet herstellen van zijn ziekte en wie is er die niet graag verlost zou worden van zijn handicap? Toch ontmoet je zulke mensen. Eigenlijk zeg ik dat niet goed. Je komt die mensen nl. niet tegen, je ontmoet ze niet. Je zoekt ze op, want ze zijn niet meer op weg. Ik bedoel niet dat ze nergens meer komen. Er zijn best wel mensen, die hen ergens brengen af en toe. Maar ze begeven zich niet meer op pad. Ze komen niemand tegen. Ze vinden het goed dat er bezoe-

kers bij hén komen om te vragen, hoe ze het maken. Onder hen zijn er, die op de vraag van de Here Jezus zouden antwoorden: Neen, Here, liever niet. Laat mij maar. Want ze zijn aan de situatie gewend en ze gevoelen zich er veilig in. Ik denk aan huwelijken en gezinnen, waarin alles anders kon zijn. Ontspannen, vredig en vrolijk. Zo is het er niet en het zit al jaren muurvast. Het is beter, dat dominee zich niet met ons bemoeit en opnieuw probeert de verhoudingen gezond te maken. Wij zijn eraan gewend en wij hebben ons erin leren schikken. Wanneer iemand onze huiselijke of familieverhoudingen weer „bespreekbaar” maken wil, dat geeft maar onrust. Laat maar. Het zal overal wel wat zijn en je krijgt het toch niet zoals je het hebben wilt. Voor zulke mensen, die in hun lot berusten, staat er een eigenaardig zinnetje in het bekende lied 300 (Eens als de bazuinen klinken). Ik bedoel de eerste regel van vers 5: „Mensen, komt uw lot te boven!” Maar de Here Jezus zou misschien vragen: Wil je het nog?

A. H. Algra, Slidrecht

log — en ik bedoel daarmee de verdedigingsoorlog — is het snel en doelmatig uitschakelen van de tegenstander met alle daarvoor nodige middelen. Wie op die middelen moralistisch wil gaan beknevelen, 'verharmlost' de oorlog. Als een kat in 't nauw zit doet hij rare sprongen. En het is de aanvaller die dat vooraf moet bedenken en daarmee moet rekenen.

Ook wat jij aanhaalt (in de beantwoording van mijn vragen) uit het oorlogsrecht van Deutr. 20 gaat niet op. Er staat daar in vs. 19: „Wanneer gij lange tijd een stad belegert, daartegen strijdende om haar in te nemen...” of (vs. 10): „Wanneer gij een stad nadert om daartegen te strijden...” Dat wil zeggen, steeds gaat het om een aanvalsoorlog, bijvoorbeeld een strafexpeditie tegen een verafgelegen stad. Het initiatief berustte in zulke gevallen bij Israël en Mozes bindt hier zijn volk op het hart om bij dergelijke gelegenheden maat te houden in de middelen. Je kunt dit niet zo maar overplanten naar situaties waarin een land of een werelddeel zijn vrijheid verdedigt tegen een totalitaire ideologie die met geweld van wapenen wordt opgelegd. Die verdediging wordt terecht met alle macht en middelen gevoerd.

Tenzij de verdediger onzeker is ten aanzien van de vrijheid die hij verdedigt. En daar precies wringt in het Westen de schoen. De vrijheid wordt hier een leegte; niet meer een vrijheid tót, enkel maar een vrijheid vàn. Dat wordt niet openlijk gezegd, maar wel door ieder gevoeld. Het Westen heeft over zijn vrijheid een kwaad geweten en is daardoor onzeker.

Nu, als deze uitholling van de vrijheid verder doorgaat, inderdaad, waarvoor zou je je dan nog verdedigen? Laat dan de Rus maar komen. De uiteindelijke beslissingen, zo wil ik zeggen, vallen op het levensbeschouwelijke vlak en niet bij de moraal ten aanzien van de verdedigingsmiddelen. Daarom nog eens voor alle duidelijkheid: als het er om gaat een vrije samenleving te beschermen tegen een goddeloze ideologie die zich gewapenderhand wil vestigen, dan toets ik de verdedigingsmiddelen niet op hun morele houdbaarheid maar uitsluitend op hun doelmatigheid. Een verdedigingsoorlog is nu eenmaal wat anders dan sport-met-spelregels. Aan het probleem van de noodleugen kun je trouwens zien hoe onmogelijk het is een verdedigingsoorlog vanuit de moraal te benaderen. Of, ander voorbeeld: je mag van een moeder die haar kind verdedigt, geen fatsoen verwachten. Zij schopt en krabt en bijt en spuwt, kortom, zij ver-ont-waardig-t zich. Haar deswegen te veroordelen is moralistisch en niet reëel. Omgekeerd, wie zulk geweld verheerlijkt, is natuurlijk totaal mesjogge. Dat zeg ik er om alle misverstand te voorkomen wel bij. Het gaat niet om verheerlijking, noch om goedkeuring, alleen om niet-afkeuring. Zeker, ik weet dat 't voor sommigen naïef klinkt dat ik aanvals- en verdedigingsoorlog zo scherp uit elkaar houd. Dat kan niet, of niet meer, vindt men. En 't is ook waar, dat de aanval soms de beste verdediging is. Maar dan spreken we over oorlogstechniek. Wie echter wel eens iets van Lenin gelezen heeft (en hier verwijs ik natuurlijk naar het vele dat prof. C.

Veenhof ook in dit blad daarover geschreven heeft) en daarbij ook let op de praktijken van de S.U. sedert de tweede wereldoorlog, die weet zonder enige aarzeling waar — vooral ideologisch dus — de aanvaller zit. Het communisme is een systeem dat openlijk naar wereldheerschappij streeft — met alle middelen. En weliswaar zijn er in het Westen ook gevaarlijke ideologieën, maar juist het feit dat je hier van een meervoud moet spreken, maakt het Westen minder gevaarlijk. Ideologisch is het Westen diffuus, dat wil zeggen, het licht valt hier door matglas, niet door een brandglas.

En zie ik verder bij mijn beschouwing niet over het hoofd dat er toch afspraken gemaakt zijn en worden omtrent wapengebruik en wapenverbod, zoals Salt I en II? Zulke verdragen stellen toch paal en perk, ook aan het verdedigen? Inderdaad, dat bedoelen ze. Toch meen ik dat daarmee de internationale rechtsorde overvraagd wordt. Nog afgezien van de vraag wat deze verdragen voorstellen. Het zijn produkten van de wensdroom van de Detente (ontspanning tussen Oost en West). Wat schieten we er mee op, wanneer ten aanzien van een bepaald wapen wordt overeengekomen dat het niet gebruikt zal worden, als men vervolgens aan beide kanten koortsachtig gaat zoeken naar nieuwe wapens die buiten de clausules vallen?

Trouwens, is er ooit een volk op internationaal niveau om berispt dat 't zich met *alle* middelen (waaronder zeer afschuwelijke) tegen de aanvaller verdedigde? Nog eens, men kan van de verdedigingsoorlog geen Olympische Spelen maken. Dat is een idealisme dat geen steun vindt in de werkelijkheid. Wie vanuit zijn oorlogszuchtig eideologie aanvalt, moet zich goed bedenken. Die neemt namelijk de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor *alle* navolgend geweld op zich. Die neemt het zwaard op en moge ook door het zwaard vergaan. Maar wie zich ten uiterste daartegen te weer stelt, moet niet lastig gevallen worden met vragen als: is onze bedenkelijke vrijheid (ook uit christelijk oogpunt bedenkelijke vrijheid) het nog wel waard om met dit of dat middel verdedigd te worden? Want hoe bedenkelijk die vrijheid ook is, de vijand heeft er met zijn poten af te blijven. En daarom moet deze vijand weten, dat hij, als hij zou aanvallen, ontzettende risico's neemt, ook voor zijn weerloze burgers. Trouwens, weerloze burgers? Rusland is een democratie, naar zij beweert zelfs de beste van de hele wereld. Dat maakt het verschil tussen combattanten en non-combattanten twijfelachtig.

—o—

En toch, op het laatste moment, ... gooien? Tot 't uiterste gereed staan en bereid zijn om te gooien — ja. Maar de uiteindelijke daad? Ook als die door de ander al gedaan is? Dus het terugslaan? Dat blijft toch

de beslissing van dat moment, na afweging van alles. En God zegene degene(n) die deze beslissing nemen moet(en).

De HERE zegene hem en behoeft hem

De HERE doe zijn aangezicht over hem lichten

en zij hem genadig

De HERE verheffe zijn aangezicht over hem en geve hem vrede.

De mens die deze beslissing moet nemen, te ja of te neen, hij zij een christen, sterk in zijn God. Misschien wordt zo duidelijk wat ik bedoelde toen ik in de preek zei dat er tussen slaan en terugslaan geen automatisme zit. Daar zit een reuze-beslissing tussen en ieder die zegt dat deze beslissing al van te voren in de computer gedaan is, die geloof ik niet.

Het MOET mogelijk zijn dat men in of vanuit het Westen met conventionele wapenen een goede zaak verdedigt, dwars door de vijandelijke bedreiging met het uiterste heen, en dat dan, als de vijand z'n bedreiging ten uitvoer legt, het Westen afziet van terugslaan, enkel omdat men op 't allerlaatste ogenblik terugschrikt voor de verantwoordelijkheid van de wereldvernietiging of om een andere reden die van hier uit niet is te voor zien. Het Westen zou dan kunnen ondergaan, maar met een vrij geweten. Voor een christen niet niets. Is dit trouwens niet de situatie, waarin het vertrouwen op Gods bescherming z'n beslissende rol zou mogen spelen?

Tenslotte vraag je of ik niet te lichtvaardig over de militaire dienstplicht schrijf. Omdat er toch situaties kunnen zijn, waarin dienst weigeren meer verantwoord is dan dienst nemen. Welnu, er bestaat in ons land een recht tot dienstweigering, in geval iemand gewelddoefening niet over zijn geweten kan verkrijgen. Ik respekteer dat recht. Maar zodra dienstweigering een politieke kleur gaat krijgen, in die zin dat men het hele Westerse stelsel niet waard vindt om verdedigd te worden, dan zeg ik: Wat nu? Met de ene hand dienst weigeren en met de andere hand de sociale uitkeringen vangen? Wel verzet tegen de onrechtvaardige 'Mars' en niet even konsekwent tegen de onrechtvaardige 'Mammon'? Terwijl die twee zoveel met elkaar te maken hebben en zelfs in elkaar verstrengeld liggen? Mijns inziens is er nog meer reden land en maatschap van Mammon te verlaten dan van 'Mars'. Maar wel 'Mars' en niet 'Mammon', dat gaat natuurlijk niet. Want dat betekent: niet de lasten dragen, maar wel de lusten genieten van de samenleving. Daar kan ik geen verantwoord burgerschap in ontdekken. Met beide, de onrechtvaardige 'Mammon' en de onrechtvaardige 'Mars' moeten we werken. Laten we ze beide gebruiken om het goede te doen.

Henk de Jong

D. W. L. Milo — Dalmally

Wie kruisigden Christus?

„t En zijn de Joden niet, Heer Jesu, die u kruisten”, zong de vrome Jacob Revius 350 jaar geleden. Wie dan wel? „Ik ben 't o Heer, ik ben 't die u dit heb gedaan” - „want dit is al geschied, helaas, om mijne zonden”.

Dat was goed bedoeld van Revius en in zekere zin nog waar ook. Maar wanneer we vragen: welke historische personen droegen de verantwoordelijkheid voor de kruisdood van de Heiland, dan ging Revius in tegen de gangbare mening: *dat zijn de Joden geweest*. Welke Joden? Alle Joden, van groot tot klein, heel Israel; ze zondigden met opgeheven hand want ze riepen: „zijn bloede kome over ons en onze kinderen!” Revius kende deze gedachte, waarmee de christenheid de eeuwen door zich tevreden stelde. Maar Revius wilde de mede-verantwoordelijkheid van het hele mensengeslacht tot uitdrukking brengen, zonder de christelijke leugen te ontmaskeren.

Vandaag brengen Schrift en archeologie ons de situatie van toen wat beter onder ogen. Vandaag moeten we ons geen beetje schamen over alle Joden-vervolgingen, waarbij gekerstende volkeren betrokken zijn geweest; niet het minst voor de laatste en grootste poging om het Joodse volk geheel te vernietigen.

—o—

Toen Jezus naar Jerusalem ging wist Hij, dat geen profeet buiten die stad zou omkomen. Dat betekende zijn laatste hoofdstuk, wisten de discipelen. In Jerusalem kwam de korte periode van het leren in de tempel, de gelijkenissen, het „wee u” tegen Schriftgeleerden en Farizeërs, de toenemende spanning met de kerkelijke overheid en tegelijk de groeiende sympathie van de massa der eenvoudige gelovigen.

Met de intocht vanaf de Olijfberg, een week voor zijn dood, verkreeg de Heiland tegelijk de algemene volksgunst - en de volkomen haat van de kerkadel. Het volk prees God met luider stem en Hosanna! Maar de Farizeërs maanden Jezus om zijn mensen terecht te wijzen van Gods-lastering¹⁾. De tempelreiniging was gericht tegen de kapitaalkrachtige kooplieden, waartoe de oversten behoorden - niet tegen de kleine man.

Jezus leerde dagelijks in de tempel, die week, terwijl het volk aan zijn lippen hing - maar de overpriesters, schriftgeleerden en voornaamsten trachtten Hem om te brengen²⁾.

Het kwam tot een breuk toen de overpriesters, schriftgeleerden en oudsten Hem naar zijn papieren vroegen. Hij weigerde die te tonen, omdat zij weigerden de doop van Johannes te erkennen. Het gewone volk erkende die doop wel. In plaats daarvan gaf Jezus de gelijkenis van de ontrouwe pachters, waarop de kerkelijke machthebbers zeiden: „dat nooit!” Ze hadden Hem toen al ter plaatse willen arresteren - maar durfden niet om het volk, dat op zijn hand was³⁾.

Wat deze machthebbers boven de grond niet konden uitvoeren, probeerden ze nu ondergronds te bereiken. Eerst met spionnen. Schijnbare vromen moesten Hem politiek schaakmat zetten. Maar ze kregen zo'n antwoord, dat ze zichzelf schaakmat voelden⁴⁾. Toen door strikvragen van de Sadduceërs. Maar die kregen een lesje, waarvan enkelen moesten erkennen: dat is juist gezegd⁵⁾. Nu ging Jezus in de aanval tegen de schriftgeleerden - maar had een pluim voor een arme weduwe⁶⁾. Dan de rede over de laatste dingen, de afbraak van de tempel, de ondergang van het bondsvolk, de verwoesting van Jerusalem. Voor de kerkelijke overheid was de toestand niet vol te houden. Maar... elke morgen kwam „het volk” tot Hem in de tempel⁷⁾.

Op dit ogenblik werd het zelfs een der discipelen te erg. Judas besloot Hem aan de overpriesters en hoofdielen te verraden. Aldus besloten⁸⁾, maar... weer buiten de schare om.

—o—

Het wordt tijd, de stukken nauwkeurig op te stellen. Aan de ene zijde zien we voortdurend Jezus met zijn discipelen, omringd van „al het volk”, dat begerig was naar de fontein des heils. Aan de andere kant zien we niets anders dan: oudsten, overpriesters en schriftgeleerden, kortom de kerkelijke machtshebbers. Precies de groep, waarvan Jezus in Galilea al gezegd had, dat Hem te wachten stond: „veel lijden van de zijde der oudsten en overpriesters en schriftgeleerden - en gedood worden - en ten derden dage opgewekt worden”. Die machthebbers waren de oudsten of oversten: een gezeten groep niet-ambtsdragers; dan de overpriesters, die al lang niet meer de onaantastbare zonen van Aäron voorstelden maar een kliek gunstelingen van de bezetter, wier ambt niet op Mozes maar op Rome berustte; en dan de schriftgeleerden, waarschijnlijk zonen van priesters, die in de ballingschap zich op het kopiëren der wet hadden toegelegd, daarin bijzondere kennis hadden verkregen en een school van disputerende theologen hadden opgeleverd: van rechtse Farizeërs tot linkse Sadduceërs.

J. Meulink — Enschede

35 jaar Vrijmaking

Het vuur blijft branden

Vorig jaar was het 35 jaar geleden, dat de vrijmaking plaats vond. In de pers heeft dit feit nogal wat aandacht gekregen, mede door de verschijning van een boek over de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken (vrijgem.). Schrijvers van dit boek: „Het vuur blijft branden” zijn P. Jongeling, J. P. de Vries en prof. dr. J. Douma.

Kennis van de geschiedenis onzer kerken is een nuttige zaaak. Vermoedelijk zijn er veel jongeren, maar ook wel ouderen, die niet nauwkeurig meer weten wat er 35 jaar geleden plaats vond in kerkelijk Nederland op het moment, dat de wereldoorlog haar hoogtepunt bereikt had.

Nu is het niet eenvoudig objectief te schrijven over gebeurtenissen, waarbij men zelf betrokken is geweest.

Het is moeilijk dan voldoende afstand te nemen.

De schrijvers van dit boek zijn daar in elk geval niet in geslaagd. Wat het conflict van 1969 betreft is zelfs sprake van een vertekening. Ik kom daar nog op terug, mij realiserend, dat ikzelf evenzeer gevaar loop niet objectief genoeg te zijn.

1905—1942

Om de vrijmaking zelf én de geschiedenis van de vrijgemaakte kerken juist te beoordelen, is het nodig eerst een paar stappen terug te doen in de geschiedenis van de gereformeerde kerken.

Al in de vorige eeuw liepen de opvattingen over de verhouding van de doop en het genadeverbond uiteen.

Er was een opvatting, waarvan dr. A. Kuyper de grote promotor

was, dat alle kinderen van gelovigen voor wedergeboren gehouden moesten worden. Dat betekende niet, dat al die kinderen wedergeboren zouden zijn. Immers, God geeft Zijn verbondsbelofte niet aan alle kinderen der gelovigen.

De kinderen worden daarom gedoopt op grond van verondersteld geloof.

Daar tegenover stond de opvatting, die vooral in de kringen der Afgescheidenen aanhang had, dat *alle* kinderen van gelovigen verbondskinderen zijn en dat aan hen dus de belofte van het verbond toekomt. Al deze kinderen moeten dan ook met grote ernst opgeroepen worden die heilsbelofte met een waar geloof aan te nemen.

In het begin van deze eeuw brachten deze meningsverschillen grote spanningen in de gereformeerde kerken.

In 1905 deed de synode daarom een uitspraak om de gemoederen wat te kalmeren.

Dit was niet een confessioneel bindende uitspraak, maar een pacificatieformule.

Het was een innerlijk nogal tegenstrijdige uitspraak en er is dan ook veel over gesproken welke opvatting nu eigenlijk veroordeeld werd.

Het gevolg van deze uitspraak in 1905 was echter wel, dat de rust in de kerken terugkeerde.

In de dertiger jaren leefde de discussie weer op.

Zonder dat deze zaak op de juiste wijze ter synode gekomen was, werd in 1942 weer een uitspraak gedaan over de relatie van doop en genadeverbond.

Helaas was dit *wel* een LEER-UITSPRAAK.

Een uitspraak, die de Kuyperiaanse opvatting BINDEND oplegde.

Binding

In „Het vuur blijft branden” wordt teveel over prof. dr. K. Schilder geschreven, alsof het om hem ging en te weinig wordt er de nadruk op gelegd, dat de synode een bepaalde verbondsopvatting bindend oplegde.

We spraken in die tijd van een bovenschriftuurlijke binding, een binding dus die boven de Schrift uitging.

Een (toevallig?) mankement in dit boek is ook, dat de „verklaring van gevoelens”, die bij de vrijmaking een belangrijke rol speelde, zelfs niet genoemd wordt.

In deze verklaring wordt duidelijk

Ziet u de twee groepen uit de verf komen? Het hele Joodse volk stond rondom en achter Jezus. De hele kerkadel - enkele uitzonderingen en late bekerings daargelaten - had maar één probleem: hoe Jezus uit de weg te ruimen zonder last met het volk te krijgen. Niet het volk wenste zijn dood: schapen herkennen de Goede Herder. Maar de kerkelijke regentenklik rook revolutie en ondergang van hun kaste en verdedigde zich met alle maatregelen.

Bij de nu volgende arrestatie waren het weer de dienaren van de hogepriesters en bevelhebbers (tempelwacht), die handelden. Het volk verwachtte dat Jezus de nacht in rust op de Olijfberg doorbracht. Judas kende de situatie precies⁹⁾. En Jezus, die de harten kende, zei: „elke dag was ik in de tempel en jullie deed niets - maar dat is jullie uur, het uur van de duisternis!”

Bij die gevangenneming komt de Romeinse overheid om de hoek kijken. Judas en consorten hadden immers een afdeling soldaten meegekregen¹⁰⁾ hetgeen moet inhouden, dat ze een politieke reden voor de arrestatie hebben opgegeven aan de bezetters. Hier komt het kruis in zicht, dat de Joden niet mochten gebruiken¹¹⁾ maar dat een Romeinse straf was.

—o—

De martelgang van de Heiland liep van de Olijfberg (900 meter van de stadsmuur), door het Kidrondal naar het zuiden, buiten de stadsmuur om naar de citadel van David aan de westmuur, waar Annas, stamhoofd van de regerende priesters, zetelde. In deze voorstelling, waarbij Jezus de eerste klap opliep, waren Johannes en Petrus aanwezig - de eerste omdat hij met Annas in zekere relatie stond, de laatste omdat hij was binnengesmokkeld.

Daarna moest Jezus, nu geboeid, de hele weg rond de zuidmuur terug lopen, het Kidrondal door, de oostpoort door naar de tempelgebouwen of naar Kajafas' huis, daar vlak bij. Dat waren met elkaar vele kilometers in nachtelijk duister, geboeid, vermoeid, in angsten. Dan het eindeloze nachtelijke verhoor voor het Sanhedrin, waarin vermoeiende beschuldigingen uitgesproken en weerlegd of doodgezwegen werden. Het recht struikelde op de heilige plaats. Niets konden ze tegen Hem inbrengen dat steek hield. Totdat Kajafas in hulpeloze woede (de prooi dreigde hem te ontgaan!) de vraag afvuurde: „zijt Gij dan de zoon van God?!” Toen het antwoord kwam waren ze „klaar”. De teerling was geworpen; Mozes' wet gaf hun het dodelijk wapen in handen. Ze waren klaar... om de Romeinse rechter een doodvonnis te vragen.

Vanwege de reinheidswetten en het feest konden ze niet bij Pilatus binnenlopen en moesten een openbare rechtspraak riskeren. Pilatus kwam wel naar buiten, misschien hopen op publieke toeloop. Het was echter nog zeer vroeg in de morgen.

De beschuldigingen, die een Romeins doodvonnis moesten uitlokken, hadden echter niets met het urenlange verhoor voor het Sanhedrin te maken. De klik wist wel, dat een Romein daarvoor niet op zijn rechterstoel ging zitten. Ze kwamen dus met geheel nieuwe punten: aanzetten tot opstand tegen Rome, aansporen tot belasting-weigeren en zich voor een koning uitgeven. *)

Maar Pilatus rook op een afstand, dat deze beschuldigingen verwaarloosd konden worden. Voor de vorm stelde hij een vraag naar dat beweerde koningschap. Maar het antwoord: dat dit koningschap niet op deze wereld betrekking heeft, was afdoende. Daarmee verklaarde Pilatus de Man van smarten onschuldig. Tot drie maal toe heeft hij het onschuldig moeten uitspreken.

Pas op dat ogenblik was er volk op de been¹²⁾, dat meeging naar Herodes - maar blijkbaar een zodanige minderheid dat de procesgang niet te stuiten was. Na het onschuldig van Herodes werd Jezus teruggestuurd naar Pilatus, die nu door de kerkadel werd klem gezet. Ze chanteerden hem door de relatie van landvoogd en keizer te noemen. En „hun geschreeuw gaf de doorslag”, zegt de Willebr. Vertaling¹³⁾. Daarop gaf Pilatus Jezus over aan hun wil, om gekruisigd te worden. Dat is aan de wil van de kerkelijke machthebbers en van niemand anders. Van de twee discipelen, die aanvankelijk meegegaan waren, is Petrus wenend weggegaan. Mogelijk heeft Johannes de laatste episoden kunnen volgen en verslaan. Maar van enige invloed van „het volk” is verder geen sprake meer.

Dat blijkt uit de afloop. Het volk, dat zich intussen had verzameld, stond toe te kijken - maar de oversten hoorden Hem¹⁴⁾. Zelfs de Romeinse officier kwam tot erkenning van het onrecht, dat door zijn handen ging¹⁵⁾. De scharen, die de executie hadden aangezien, gingen verslagen naar huis¹⁶⁾. Al zijn bekenden bleven tot het eind aanwezig, bleven Hem trouw. Terwijl het weer de klik was, die naar Pilatus liep en om een wacht bij het graf verzocht - hebben zijn vrienden Hem ter ruste gelegd. Met hulp van twee „overgelopen” aristocraten.

De jure staat Pilatus aansprakelijk voor de wetsverkrachting. Maar de facto zijn het de kerkelijke leidlieden geweest, die de Opperherder hebben gekruisigd. En 't zijn de Joden niet, Heer Jesu, die U kruisten.

¹⁾ Luc. 19: 37, 39 — ²⁾ id.: 47 — ³⁾ Luc. 20: 19 — ⁴⁾ 20: 26 — ⁵⁾ id.: 40 — ⁶⁾ 21: 4 — ⁷⁾ 21: 37 — ⁸⁾ 22: 6 — ⁹⁾ 22: 50 — ¹⁰⁾ Joh. 18: 3 — ¹¹⁾ Deut. 21: 22, 23 — ¹²⁾ Luc. 23: 13 — ¹³⁾ id.: 23 — ¹⁴⁾ id.: 35 — ¹⁵⁾ id.: 47 — ¹⁶⁾ id.: 48.

*) De openbare „rechtspraak” vond plaats op de lithostrotos, zegt de Bijbel. Dit geplaveide pleintje, tussen de Burcht Antonia en een poort, is opgegraven en kan bezien worden: het kon geen grote volksmenigte bevatten! De „hele menigte” uit Luc. 23: 1 was... de groep machthebbers.

aangegeven, WAAROM men zo bezwaard was over de synodale beslissingen.

„Wij kunnen niet inzien, dat Schrift en belijdenis van de gelovigen eisen dat dus God alle gelovigen in hun consciëntie verplicht, hun kinderen krachtens de belofte Gods te houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opwassen in hun wandel of leer het tegendeel blijkt”.

In dit verband is het ook goed kennis te nemen van het besluit tot vrijmaking van de kerk van Enschede op 13 september 1944.

In dit besluit staat te lezen dat men ten eerste bezwaard is door de besluiten der generale synode inzake de binding aan de pacificatieformule van 1905, die handelt over het voor wedergeboren houden van onze kinderen.

Deze bovenschriftuurlijke binding wordt verworpen, daarom maakt men zich los van het verband der gereformeerde kerken, maar verklaart tevens gemeenschap te zoeken met alle kerken, die zich aan niets willen onderwerpen dan aan de Here en Zijn Woord en de aloude Gereformeerde formulieren van eenheid, die daarop gegrond zijn.

Vrijmaking naar art. 31 D.K.O.

Deze uitspraak van de kerk van Enschede is van betekenis bij de geschillen, die later in de vrijgemaakte kerken kwamen.

Eén van de punten van geschil was, dat we ons van de synodaal geworden kerken zouden hebben afgescheiden in de zin van art. 28 N.G.B., dus van hen, die niet van de heilige algemene christelijke kerk zijn.

Uit de verklaring van de kerk van Enschede blijkt, dat althans in deze kerk in 1944 anders gesproken is. Hier was het een vrijmaking naar artikel 31 D.K.O., een verwerping van leerbesluiten en van de daarop gevolgde tuchtmaatregelen. Helaas, ook de vrijgemaakte kerk te Enschede was dat later helemaal vergeten.

Wanneer de vrijgemaakte kerken trouw waren gebleven aan de uitgangspunten van de vrijmaking, zou er in de vrijgemaakte kerken later ook geen breuk gekomen zijn.

Vrijheid der profetie

Merkwaardig is, dat J. P. de Vries in zijn artikelen blijkt geeft niet goed begrepen te hebben, waarom het ging bij de vrijmaking.

Hij schrijft, dat de chr. geref. kerken aan de vrijgemaakte kerken vroegen, of ze nu wel radikaal hadden afgerekend met de leer der veronderstelde wedergeboorte, omdat deze onschriftuurlijk was.

De vrijgemaakte kerken hebben echter van hun kant geweigerd de Kuyperiaanse visie te veroordelen. De Vries vindt dat nog al theoretisch, omdat het moeilijk denkbaar is, dat in de vrijgemaakte kerken nog iemand de synodale verbondsoptvatting zou leren.

Dat is echter helemaal niet theoretisch.

Bij de vrijmaking zijn er meerderen meegegaan, omdat ze de BINDING afkeurden, hoewel ze persoonlijk de visie van Kuyper onderschreven. De Vries heeft blijkbaar ook niet begrepen, dat een negatieve uitspraak over de Kuyperiaanse opvatting de klassiek gereformeerde „vrijheid der profetie” geweld zou hebben aangedaan.

Een synode mag uitspraken doen over bepaalde ketterijen, maar niet over theologische geschillen.

Met name professor Schilder was erg dankbaar, dat de synode van Groningen geen leeruitspraken gedaan heeft.

In die tijd was er in de vrijgemaak-

te kerken nog geen bindingsmanie. De uitspraken van 1942 waren op zichzelf ook niet zo belangrijk.

Als ze niet bindend waren opgelegd, zouden ze vanzelf een kalme dood gestorven zijn.

Ze zijn nu ook wel vergeten (wie van de jongeren kent ze nog?) maar nadat ze een kerkscheuring hadden veroorzaakt.

Leervrijheid en binding

Het is wel triest, dat een betrekkelijk geringe aanleiding juist in oorlogstijd tot een kerkelijk conflict van deze omvang moest leiden.

In 1944 waren de contacten ook veel te schaars om deze zaken behoorlijk door te spreken.

Terecht heeft Jongeling opgemerkt, dat een geduldig praten wellicht scheuring had kunnen voorkomen. Broeders en zusters, die bij elkaar behoorden, werden kerkelijk gescheiden.

Niet minder triest is, dat in deze 35 jaar de synodale gereformeerde kerken en de vrijgemaakte kerken ver uit elkaar gegroeid zijn.

De synodale gereformeerde kerken die in 1942 te eng bonden, zijn in de loop der jaren vrijwel tot leervrijheid overgegaan.

De vrijgemaakte kerken, die opkwamen tegen een te enge binding, gingen later zelf aan theologische opvattingen binden, met als gevolg een breuk in de vrijgemaakte kerken.

Hoe het verder ging

In „Het vuur blijft branden” vertelt J. P. de Vries hoe het verder ging na de vrijmaking. Dit is wel een van de zwakste gedeelten in dit boek.

Wat niet zo erg te pas komt wordt eenvoudig weggelaten.

Schaamt De Vries zich toch over wat er nadien gebeurd is?

Over de benoeming van Kamphuis tot hoogleraar lezen we alleen, dat er onmiskenbaar een partijstrijd aan de gang was.

Wat er verder aan de hand was horen we niet.

Wanneer men een geschiedenis beschrijft moet men toch meer vertellen. Het is niet nodig dat dit plaats vindt op de wijze van dr. L. de Jong, die zelfs geheime escapades van Prins Hendrik meedeelt.

Het is wel noodzakelijk mee te delen, hoe door middel van de benoeming van Kamphuis bewust door een bepaalde partij in de kerk een greep naar de macht gedaan werd.

Over de moeilijkheden rondom de Reformatie vermeldt hij slechts, dat Van Spronsen ervoor zorgde, dat er een nieuwe redactie kwam onder leiding van Kamphuis.

Dit in verband met een meningsverschil over de koers van het blad. Over de schandelijke wijze, waarop Veenhof en Jager werden behandeld, worden we niet ingelicht. De Vries deelt alleen mee, dat ze zich korte tijd later achter Opbouw stelden.

Uit de Open Brief van 31 oktober 1966 citeert hij slechts enkele zinnen, waardoor de lezers een totaal verwarrend beeld krijgen.

Het kernbezwaar in de Open Brief, nl. het vrijmakingsgeloof, dat de bedding van Christus' kerkvergaderend werk via de vrijgemaakte kerk zou lopen, wordt niet genoemd.

Ook over de gevaarlijke ideologie, waar de Open Brief op wijst, dat de vrijmaking het enige religieuze uitgangspunt voor alle christelijk handelen wordt, horen we niets.

De breuk in de vrijgemaakte kerken was, volgens De Vries, nodig, omdat het ging om de kenmerken der ware kerk, zoals omschreven in artikel 29 N.G.B.

Er zou nl. een streven zijn om het niet zo nauw te nemen met de belijdenis.

Natuurlijk worden in dit verband ook ds. Telder en ds. Oosterhof genoemd.

Je zou dan graag willen weten waarom ds. Telder nooit is geschorst, toen de breuk er nog niet was.

Ook daar hoor je niets over.

Ook het feit, dat onze kerken de opvattingen van ds. Oosterhof uitdrukkelijk afgewezen hebben, wordt

niet vermeldenswaardig geacht.

Over het kerkrechtelijk geknoei tegenover de „buitenverbanders” en het wegroepen achter de kerkeraden vandaan, worden we door De Vries evenmin ingelicht.

En zo zou ik door kunnen gaan.

De breuk in de vrijgemaakte kerken moest plaats vinden, meent De Vries.

De kritiek op de confessie en de Schrift en het toenemend relativisme zou dat nodig gemaakt hebben. Maar ik zeg met ds. J. H. Vellema: de breuk in 1969 had nooit mogen plaats vinden.

„Het is een donkere schaduw over 35 jaar „Vrijmaking”, dat dit is gebeurd. Het had voorkomen moeten en kunnen worden. In het besproken boek bespeur ik te weinig droefheid en schaamte over dit gebeuren”.

terloops.....

door P. C. van Wijk - Zaltbommel

Met een oud schip in zee

In één van de in 1978 verschenen nummers van 'Voorlopig' staat een trouwprek. De namen van bruid en bruidegom, alsmede die van de dominee, werden er bij genoemd maar die zijn niet zo belangrijk. Het gaat me om die preek waarbij als schriftgedeelten werden gekozen Numeri 17 : 1-9 en Genesis 2 : 24. Het is goed deze teksten eerst op te zoeken en te lezen. Anders wordt de preek niet duidelijk. Enkele gedeelten worden hier over genomen:

„In het verhaal dat ik koos voor jullie trouwdienst staat: God zegt dat niemand anders dan Aäron hogepriester zal zijn. Dat zegt God. En Hij zegt het met bloemen. Om dat laatste gaat het me nu. Om de manier waarop het gezegd wordt: met amandelbloesem, die bloeit aan een dode staf. Daarmee wordt weliswaar iets gezegd, dat een groter wonder is dan het bloemenwonder; dit grote wonder: het wordt Aäron toevertrouwd om hogepriester te zijn. Maar het kleine wonder van de bloeiende staf en het grote wonder van Aäron-toch-hogepriester horen bij elkaar.

Die staf is zo dood als een pier. De kritiek op Aäron is ook vernietigend. Maar als de God van Israël het voor het zeggen krijgt, gaat de staf bloeien en Aäron wordt een hogepriester die ook nog wel wat anders kan dan bezwijken voor het dringend verzoek om een gouden kalf.

En nu ben ik natuurlijk, waar ik

Geschiedbeschrijving?

Het Reformatorisch Dagblad schrijft over deze wijze van „geschiedbeschrijving” het volgende:

„Dan komt in het hoofdstukje „In de Storm” de hele kwestie aan bod, die zou leiden tot het buiten verband geraken en het ontstaan van wat nu Nederlands Geref. Kerken heet: de Open Brief van ds. Schoep aan ds. v. d. Ziel, de breuk in Kampen (Jager en Veenhof), de wegroeping achter ontrouwe kerkeraden vandaan, de leergeschillen enz., uiteraard alles gezien door de gekleurde bril van de „binnenverbandse” schrijver.

Heel wat zaken verzwijgt hij niet, maar ze worden wel zo belicht, dat begrijpelijk alle nadruk valt op het eigen gelijk en het ongelijk van b.v. mannen als Schoep, Van de Ziel,

vanavond naar toe wilde: daar waar de God van Israël het voor het zeggen heeft - me dunkt dat is daar waar het menselijk toegaat - nu daar wordt het ook jullie, R. en N., toevertrouwd om samen een mooi stel te worden: een bondgenootschap sterker dan de dood. Want nog eens: waar het goddelijk en zodoende menselijk toegaat, daar kan zelfs een dode stok minstens twee bloemen krijgen.

Van het bovenste bordje

Jullie merkt, dat het meteen van het bovenste bordje gaat. Maar met minder kunnen we, geloof ik, vandaag niet toe - jullie niet en ik niet. Om daar iets van te zeggen: jullie zijn als bruid en bruidegom in zee gegaan met een oud schip, erg oud. Ik stip alleen maar aan, waar ik nu aan denk. Verlovingsringen, zo dik, ze kunnen je gewoon niet ontgaan - eerst naar de burgemeester, dan naar de kerk en dan samenwonen - eerst een huis en dat piekfijn voor elkaar en dan pas trouwen - en op de trouwkaart, stond daar niet keurig het adres van de ouders op? Pietluttigheden allemaal! Maar voor mij zijn het nu even aanduidingen om te zeggen: jullie zijn met een oud schip in zee gegaan. Binnen patronen, nog aan de hand van codes, steunend op structuren en instanties, die niet nieuw meer zijn. En - om nu geen misverstand te krijgen - ik geloof dat het kan. Ik geloof dat jullie voor dat oude konden kiezen. Er zijn vast mensen geweest, die jullie adviseerden om zo te kiezen. Je opvoeding is er op gericht geweest om 't zo te doen. En vandaag nemen jullie dat alles ook voor je eigen rekening”.

Trouwen in een wereld waarin bijna half zoveel wordt gescheiden als getrouwd, roept om een wonder. En wonderen gebeuren.

„Ze gebeuren daar waar de God van Israël het voor het zeggen krijgt. Of wat gewoner gezegd: zulke wonderen gebeuren daar

C. Veenhof en helemaal „kettters” als Telder en L. E. Oosterhof.

Dat het ook een partijpolitieke strijd was, waarin iemand als prof. J. Kamphuis een nogal doorslaggevende rol heeft gespeeld, komt in het boek niet zo goed uit de verf”. De conclusie van het Reformatorisch Dagblad is daarom, dat 35 jaar Vrijmaking een verhaal is van scheuringen, onbegrip, ketteracht, zelfvoldaanheid en weinig openstaan voor kritiek van anderen, zelfs toen die nog zonen van hetzelfde huis waren.

Hun werd de deur gewezen en wat dit boek voor Gods louterend werk houdt kon wel eens puur menselijk gehakketak zijn, waarbij elke ketter (bijbelse, dat wel ja!) z'n letter heeft.

Dit laatste oordeel moge wat eenzijdig zijn, we moeten helaas wel

waar het menselijk toegaat. Het Godsrijk is immers het rijk, waarin de mensen, als 't goed is, kind aan huis zijn.

Waar is dat? Wanneer krijgt God het voor het zeggen, met bloemen? Ik wil het voorlopig houden op dit antwoord: Hij krijgt het voor het zeggen, als het toegaat naar het woord uit Genesis: zo zal dan een man zijn vader en moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen en zij zullen - het staat er wat raadselachtig - tot één vlees worden; het betekent gewoon: samen één chinees matje maken - één firma vormen die een gezamenlijke geschiedenis maakt; dat is één vlees. Daar waar dat gebeurt, krijgt God van Israël het voor het zeggen, met wonderen en al.

Eén man en één vrouw, dat is twee mensen. Het moeten er ook twee, niet één of anderhalf, blijven. Anders is de aardigheid er af. Als je niet meer echt met twee bent, kun je niet meer delen.

Je bent niet meer echt met twee mensen, als de een de ander niet te zien krijgt. Als de een zich voor de ander verstopt, dan is die ander er hoogstens bij als blinde.

Wil je in vertrouwen samen doen - samen optrekken, waarbij de een de ander zijn eigen gang laat gaan - dan kom je niet uit zonder zien.

Dat gaat niet blind. Alleen iemand, die je ziet gaan, kun je in vertrouwen zijn eigen gang laten gaan.

Afstand in openheid.

Beide begrensd.

De afstand wordt begrensd door de openheid. Afstand houden mag er niet toe leiden, dat je elkaar uit het oog gaat verliezen.

En omgekeerd: openheid begrensd door afstand.

Openheid moet niet verworden tot de ander opzadelen met wat je zwaar vindt om het zelf te verwerken.

Je moet ook bij openheid de afstand van het respect blijven bewaren”.

Voor kortgetrouwd en langgetrouwd om over na te denken.

erkennen, dat we er als vrijgemaakten een puinhoop van gemaakt hebben.

Prof. Douma als public relation man

De artikelen van prof. Douma gaan dieper.

Hij schijnt ook goed te beseffen, dat buitenstaanders geen aantrekkelijk beeld van de vrijgemaakte kerken krijgen.

Hij tracht als een soort public relation man dat beeld van de vrijgemaakte kerken voor anderen meer aanvaardbaar te maken.

Ds. Velema wees er in de Wekker op, dat in de vrijgemaakte kerken nog steeds tegenstellingen zijn tussen voorstanders van de „harde” lijn en voorstanders van een veel soepeler opstelling.

Prof. Douma, zo merkt Velema op, is de talentvolle woordvoerder van de laatste groepering en tracht het image van de vrijgemaakte kerken bij te werken en wil laten zien, dat deze kerken niet zo rigoureuus zijn als ze bij velen overkomen.

Zo ontkent prof. Douma, dat de vrijgemaakte kerken van oordeel zouden zijn, dat zij alleen ware kerk zijn.

Dit is echter door velen wel zo gesteld.

Het is zelfs een bron van veel moeilijkheden geworden.

Ook in kerkelijke uitspraken kwam de leer van de ene ware kerk meerdere malen om de hoek kijken.

Zo verklaarde de synode van Amersfoort, dat het confessioneel standpunt over de kerk impliceert een staan van de vrijgemaakte kerken tegenover de synodale gereformeerde kerken en uiteraard ook en met nog meer klem tegenover andere kerken, als ware kerken tegenover dat wat niet ware kerk mag heten.

Wat de samenwerking betreft stelt Douma zich ruimer op dan gebruikelijk is in vrijgemaakte kringen.

Hij moet echter wel toegeven, dat men wel eens te bang is geweest voor samenwerking.

Isolement mag niet ontaarden in isolationisme, zo merkt hij op.

Over de eindeloze moeilijkheden, die juist het vraagstuk van de samenwerking heeft opgeleverd, horen we niets.

De vrijgemaakte kerken hebben de lijn van Kuiper doorgetrokken, zo schrijft Douma.

In zeker opzicht is dat juist. Vooral in organisatorisch opzicht.

Op allerlei gebieden werden aparte organisaties opgericht.

De parade der mannenbroeders uit de tijd van Kuiper is door de vrijgemaakte kerken voortgezet.

Je ziet het zelfs aan de foto's in „Het vuur blijft branden” (dit boek bevat veel mooie foto's).

Zoals we vroeger de parades hadden van de christelijke organisaties met hun toogdagen en hun vereerde voormannen, zien we nu de parades der vrijgemaakte organisaties met hun leiders.

Douma heeft getracht begrip te

Hij is waarlijk opgestaan!

Bij 1 Corinthiërs 15 : 17-26

Melodie: Eens, als de bazuinen klinken

(Liedboek voor de kerken — 300)

„Hoe komen sommigen onder u er toe te zeggen, dat er geen opstanding der doden is? Immers, indien er geen doden opgewekt worden, dan is ook Christus niet opgewekt, en indien Christus niet is opgewekt, dan is uw geloof zonder vrucht, dan zijt gij nog in uw zonden.” (1 Cor. 15 : 12, 16, 17)

1. *Alle mensen moeten sterven.
Zo ook Christus, onze Heer;
Hij moest zich zijn bruid verwerven
door zijn dood, beroofd van eer.
Maar Hij leeft nu,
en Hij geeft u
op zijn dag uw leven weer!* (Hebr. 9 : 27, 28)
2. *Indien Christus niet zou leven,
als Hij dood was voor altijd,
dan was ons geen hoop gebleven,
maar slechts schuld en donkerheid.
Wij geloven
dat Hij boven
leeft en plaats voor ons bereidt!*
3. *Laat die hoop u niet ontroven!
Mensenwijsheid zal vergaan;
blijf God op zijn woord geloven,
zoals Christus heeft gedaan.
Christ'nen, buigt u
en getuigt nu:
„Hij is waarlijk opgestaan!”* (Col. 1 : 21-23)
(Hebr. 12 : 2, 3)
4. *Eens zal Jezus wederkomen —
wie op aard verwacht Hem dan?
Elke macht zal Hij ontronen,
die de dood zijn kracht ontnam.
En wij zingen
— hemellingen —:
„Lof zij het geslachte Lam!”* (Luc. 18 : 8)
(Openb. 5 : 12)

Joop Klein

(reklifikatie)

kweken voor de vrijgemaakte kerken.

Maar of zijn tekening wel helemaal juist is?

Prof. Douma over de Ned. Geref. Kerken

Het is opvallend, dat Douma heel anders schrijft, als hij het over onze kerken heeft. Dan verdwijnt het beeld van de begripende, vriendelijke hoogleraar.

Eén citaat uit de Open Brief is voor hem voldoende een zwaar oordeel te vellen. Onze kerken worden ook verder fel door hem aangevallen. We zijn independentisten.

Er is teveel vrijheid bij ons. Zelfs het nieuwe art. 34 van de K.O., waarover ook in eigen kring terecht veel kritiek is, wordt genoemd.

Prof. Douma weet zoveel begrip op te brengen voor wat in eigen kerken gebeurt.

Zou hij dat nu ook niet ten aanzien

van anderen kunnen doen?

Eerst in 1944 en later ook in de zestiger jaren hebben wij de last gedragen van synodale hiërarchie, extreem juridische tuchttoefening en geknoei met de kerkenorde.

Is het zo wonderlijk, dat er dan een reactie-houding ontstaat?

Ik zeg niet dat het juist is, maar het is wel verklaarbaar.

Juist de „binnenverbanders” behoorden hierover wat bescheidener te praten.

Geen kerkverband is altijd nog eerlijker dan een kerkverband, waarin men de gemaakte afspraken met voeten treedt.

En dat laatste hebben de vrijgemaakte kerken gedaan tegenover de „buitenverbanders” en tegenover anderen.

Triest ook, dat prof. Douma ons heeft afgeschreven.

Je leest een oproep tot de Geref. Bond. Hij klopt aan bij de Chr. gereformeerden.

Wat de Ned. geref. kerken betreft,

die kent hij niet meer. Daarvoor is weinig belangstelling, zo schrijft hij. Bij de schrijvers van dit boek is niets te bemerken van pijn over het feit, dat in de vrijgemaakte kerken een breuk ontstaan is.

Integendeel, men is blij dat men van ons af is.

We lezen helaas niet dat het goed en lieflijk is als broeders en zusters van hetzelfde huis in vrede samenwonen.

De Ned. Geref. kerken

Ook de Ned. Geref. kerken zijn immers loten van de vrijgemaakte stam.

Velen van ons hebben zelfs tweemaal een uitstoting meegemaakt. Prof. Veenhof schreef hierover in het Informatieboekje 1974:

„De klap, die de daardoor getroffen kerken en kerkleden door de „uitstoting” ontvingen, is hard aangekomen.

De ouderen, die iets dergelijks reeds in de jaren veertig hadden beleefd, vroegen zich in verbijstering af: Hoe is dit mogelijk? We hebben voor een kwart eeuw om legitieme „ruimte” gesmeekt en tegen „bovennatuurlijke” binding geprotesteerd - nu moeten we het weer doen!

Wij hebben ons in die dagen moeten verzetten tegen een steeds sterker wordende hiërarchie - nu staan we voor hetzelfde kwaad dat bovendien nog ernstiger vormen heeft aangenomen. In het verleden werden velen slachtoffer van een extreem-juridische tuchttoefening - nu wordt die, op zo mogelijk nog hardere wijze toegepast.

In de jaren veertig hebben we de synoden tevergeefs gesmeekt nader in te gaan op onze „Verklaring van Gevoelen” - nu worden zonder indringend gesprek wéér mensen kerkelijk gevonnist op grond van een door hen unaniem gewraakte interpretatie van hun opvattingen”.

Veenhof slaakt dan de verzuchting dat we als vrijgemaakte kerken, indien we in heel onze levensopbaring in de volle, diepe zin van het woord Kerk van Christus waren geweest, zoveel voor andere kerken in ons volk hadden kunnen betekenen.

Helaas hebben we als vrijgemaakte kerken hierin ernstig gefaald.

De Synodale Gereformeerde kerken hebben we spoedig afgeschreven. Zij hadden voor ons onvergetelijk moeten blijven. Wij hebben vaak hoogmoedig op hen neergezien. Maar religieuze hoogmoed is zonde en God heeft die ook zwaar gestraft.

Veel twisten en scheuringen zijn aan de vrijgemaakte kerken ten deel gevallen.

Wat nu?

Wij mogen als Ned. Geref. kerken ons niet van de vrijgemaakte kerken afwenden, maar hen zoveel mogelijk, ook in het gebed, vasthouden.

Laten we er vooral voor oppassen

op hen of op andere kerken trots neer te zien.
 Waar zouden wij ook trots op zijn? Wij hebben er echt niet veel van terecht gebracht.
 Daar is in onze kerken ook een zekere reactiehouding merkbaar. Aan de ene kant een zich verzetten tegen kerkordelijke verbanden. Aan de andere kant een te krampachtig hanteren van de oude K.O. En zo zou er meer te noemen zijn. Wel mogen we dankbaar zijn dat onze God en Vader ons heeft willen vasthouden en dat we als kleine Ned. Geref. kerken mogen blijven voortbestaan.
 Daar is nu weinig perspectief op hereniging.
 We zullen moeten afwachten op wat God doet, misschien wel onverwacht.
 We moeten verder in de situatie, zoals God die schenkt en we moeten Hem daarin prijzen.
 Daarom moeten we ook oppassen voor scepticisme.

De herinnering aan wat in die 35 jaar gebeurd is, zou er gemakkelijk toe kunnen leiden, dat we wrevelig of moe worden. Maar de Schrift wijst ons een andere weg.
 Ondanks alle teleurstellingen zullen we juichen in de Here en jubelen in de God van ons heil.
 We zullen kerken moeten zijn die willen leven van de barmhartigheid van God en die willen luisteren naar het Evangelie van Jezus Christus.
 Als DAT vuur werkelijk blijft branden, zal ook het liefdevuur tot onze broeders en zusters, waarvan we kerkelijk gescheiden leven, aanwakken.

*Wees getrouw tot den dood
 en Ik zal u geven de kroon des levens.
 Openbaring 2:10b*

Na een zeer dapper gedragen ziekte, waarin hij ons nog tot steun was, heeft de Heere thans tot Zich genomen mijn geliefde man, onze zorgzame vader, schoonvader en opa

Pieter de Waard

echtgenoot van A. van der Schee

op de leeftijd van 64 jaar.

A. de Waard-van der Schee
 Mar en Ton
 Wil en Toep
 Ria en Ton
 Francien en Ben
 Dick
 en kleinkinderen

3 april 1980

Koninginnelaan 42, 3171 CL Poortugaal

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
 Ds H. de Jong;
 H. Langerak;
 Mr. dr J. Meulink;
 D. W. L. Milo;
 Ds E. R. Postma;
 Drs W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds K. Muller,
 Riouwstraat 59,
 1521 SC Wormerveer
 Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
 Brugakker 36-22,
 3704 LP Zeist,
 Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
 Nooitgedacht 3,
 3701 AL Zeist
 Tel. 03404-12452

Advertentieprijs:

35 ct per mm.
 familieberichten
 30 ct per mm.
 Advertenties inzenden tot
 dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
 3956 TD Leersum
 Tel. 03434-4288

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,—
 per halfjaar.
 Buitenland f 45,— p. jaar
 of f 60,— per luchtpost.
 Gironr. 404945 t.n.v. van
 Geref. Persveren. Heem-
 stede.

Abonnementen kunnen ieder
 moment ingaan, doch slechts
 per 31 december eindigen. Op-
 zeggen uiterlijk tot 15 november

nú in de boekhandel

CLK

VOORJAARS

BOEK 80
tot 10 mei

f. 3,-

(daarna f 7,50)

*Heer waar dan heen?
 tot U alleen! Gez. 16:3*

De Heere heeft Zijn kind, mijn lieve vrouw, onze zorgzame moeder, groot-
 en overgrootmoeder

Rutje Sikkema-van Altena

tot Zich genomen.

Zij mocht 83 jaar worden.

Zijn genade zij ons tot troost.

Sj. Sikkema
 Rotterdam: R. Sikkema
 G. Sikkema-Ruiten
 Apeldoorn: N. Sikkema
 F. H. A. Sikkema-Drenth
 Bennekom: L. Romijn
 T. E. Romijn-Sikkema
 Winnepeg (Can.): Sj. Sikkema
 J. Sikkema-van Steensel
 Hardinxveld-Giessendam: G. J. Sikkema
 E. Sikkema-Waagmeester
 Wijde Wormer: J. A. Sikkema
 B. Ankersmit

kleinkinderen en achterkleinkinderen

6861 ZW Oosterbeek, 7 april 1980

Huize „Overdal”, kamer 117

Lebretweg 2

De teraardebestelling heeft beden plaats gehad te Oosterbeek.

DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE VERENIGING VOOR KINDERBESCHERMING TE UTRECHT

vraagt voor haar Jeugdhuis DE STUW een

adjunkt directeur (m/vr)

Aan de rand van Utrecht in de wijk Overvecht staat ons jeugdcentrum De StuW. In de vier wooneenheden wonen ± 44 jongens en meisjes van 1-18 jaar. Na een korter of langer verblijf gaan zij weer naar huis terug, naar een pleeggezin of bij verantwoorde zelfstandigheid op kamers wonen.

Tot de taken van de adjunkt-directeur behoren o.a.:

- leiding geven van de dagelijkse gang van zaken in de leefgroepen;
- belangen van jongeren en medewerkers dermate behartigen, dat er een soepele leefgemeenschap ontstaat en gewaarborgd wordt;
- in teamverband meedenken over de pedagogische aanpak van de kinderen;
- contacten onderhouden met plaatselijke instanties en adviesorganen;
- contacten onderhouden met verschillende scholen;
- de directie vervangen.

Gedacht wordt aan kandidaten met een ruime ervaring op dit terrein in het Jeugdwelzijnswerk en een opleiding op H.B.O.-niveau.
 Leeftijd vanaf 28 jaar.

In een groep met jongens van 13-18 jaar is een plaats vrij voor een

groepsleider

Zijn taken zijn o.a.:

- samen met drie collega's leiding aan deze groep geven;
- een zo optimaal mogelijke leefsituatie voor deze jongens scheppen.

Gedacht wordt aan kandidaten die ervaring en een opleiding hebben binnen het jeugdwelzijnswerk of bereid zijn een opleiding hiervoor te volgen.
 Leeftijd tenminste 23 jaar.

Van onze medewerkers verwachten wij dat zij willen werken vanuit een Protestants Christelijke geloofsovertuiging.

Sollicitaties kunt u richten aan de directrice Mevr. E. W. Sonnenberg,
 Donaudreef 21 - 3561 EL Utrecht, telefoon 030-612511.